

СУЧАСНА АРХІТЕКТУРА МІСТА ЯК СПОГАД

Дух епохи, геній місця, характер середовища – метафоричні поняття, покликані сформулювати наше ставлення до міст, ситуацій та місць що нам запам'яталися. Їх найважливішою якістю є багатозначність міського середовища. Феномен архітектурного середовища полягає в тому, що воно зберігає сліди минулого як в свідомості людей що живуть у них, так і в матеріальних носіях – спорудах, просторових структурах, змінах ландшафту. З'ясувати, як це відбувається – наша задача.

Зараз в Харкові, Одесі та інших українських містах спостерігається тенденція активного знищення пам'ятників архітектури і так званої фонові забудови, яка становить середовище навколо пам'ятника. Зникають як окремі об'єкти, так і цілі квартали і вулиці. Цей процес мотивується владними структурами як оновлення, ущільнення, санація територій і т.п., що передбачає благо для міста. Однак за цим процесом стоїть більш складний і болісний процес стирання історичної і «родової» пам'яті місця, яка і становить цінність автентичного міського середовища. Процес омолодження, пожвавлення і ревіталізації міського середовища необхідний і неминучий, але чи замислюємося ми про те, які сліди минулого цінні і повинні зберегтися, а що можна стерти. Судячи з стихійності і швидкості процесу оновлення міської тканини – ні. Деструктивність і фрагментарність процесу оновлення видається очевидною.

А. Г. Раппапорт вводить поняття «горизонти пам'яті». Одним з таких горизонтів є архітектурна пам'ять, яка доповнюється (а точніше наповнюється) колективною та індивідуальною пам'яттю. У суспільній пам'яті зберігається історія міста, його події, пов'язані з певними місцями міста (топоніміка), знакові події (політичні, культурні та інші). Одним з можливих і навіть необхідних засобів збереження таких «спогадів» було б створення «карти міської пам'яті», на якій можна фіксувати місця, де відбувалися ті чи інші пам'ятні події, які зробили це місце знаковим (як Бабин яр, майдан Незалежності тощо). В даний час цю функцію виконують путівники по історії міст, історичні довідники, мемуари, але вони не наочні, не архітектурні, а головне – не впливають на законодавчу базу архітектури. Їх не можна безпосередньо перетворити в документ або методику, яка регулює забудову міста. Таким законодавчим документом є генплан міста або району, але він не враховує факторів часу, історії і культурної пам'яті. Таким чином, ми спостерігаємо глибоке протиріччя між цінностями культурної пам'яті міського середовища і системою управління і забудови міста.

Про втрату індивідуальних особливостей історичного міського середовища говорив Альдо Россі в книзі «Архітектура міста», 1966. У своїй практиці він не тільки осмислив цю проблему, але і запропонував власний метафоричний метод відображення історичних образів і смислів в силуетах і формах споруд. Цей метод значною мірою був розвинений і розширений майстрами постмодернізму (Р. Бофилл, Г. Холляйн, Р. Стерн, Р. і Л. Кріе, Й. Пей, М. Грейвз і ін.). Кожен з них по-своєму інтерпретував свої історичні знання і спогади: від метафоричних відображень особистих спогадів до глобальних філософських концепцій, які характеризують зміст культурних феноменів. Так, наприклад, Жан Нувель в своєму проєкті музею Лувр – Абу-Дабі зумів відобразити уявлення арабів про будову всесвіту і традиційного близькосхідного міста. Орнаментальний сітчастий гігантський прозорий купол накрив собою лабіринт виставкових павільйонів, подібних за своєю структурою арабській медіні і залив його «сонячним дощем», який уособлює живе сонячне світло що постійно змінюється.

Завдяки включенню різних горизонтів пам'яті мовна система архітектури стає поліфонічною, тобто різноманітною і багатослівною. Подібно оперному багатоголоссю, що поєднує в собі ряд різних мелодій і ритмів, індивідуальних арій і хорів, архітектурне середовище також формується з безлічі сюжетів і сценаріїв, які транслюються з минулого, вступають в перегукування з сучасністю завдяки різним композиційним прийомам і методам їх інтерпретації. Професійне осмислення цього явища дозволяє нам стверджувати, що втрата професійних навичок осмислення історичних смислів, що відбиваються в міському середовищі, веде до непоправних наслідків. Міське середовище стає безликим, бездушним, втрачає людський масштаб і навіть іноді набуває якостей кітчу.

Узагальнюючи сказане, можна підсумувати, що архітектурна пам'ять виявляє себе у безлічі різноманітних форм професійної свідомості, таких як: історична наука, канони та норми, діалог з минулою епохою, архітектурна фантазія, спогади, змішання стилів, історична асоціація, каталог стилів, музей, архів, реконструкція, реставрація, мови архітектури та ін. Наше завдання полягає в тому, щоб розкрити їх зміст і перетворити їх в інструмент сучасної проєктної практики.

Розробка методики полілогічного способу мислення, здатності враховувати різні горизонти пам'яті (від рівня індивідуальних спогадів до цілісних культурно-історичних узагальнень) могла б дозволити не тільки зберегти той культурно-історичний потенціал, який несе в собі історичне місто, а й розвинути різноманіття його якостей, пов'язаних з особливостями пам'яті місця.